

Politikai
röpiratok.

144.

144
1274 8.

DOBSA LAJOS

beszámolója az 1872—75. évi országgyűlésről,

melyet

1875-dik évi május hó 30-dik napján

MAKÓN

több ezer hallgató előtt a városház udvarán tartott.

DOBSALÁCIÓÉZA

Makó város lelkes lakosai!

(Egy fölpálkázott hang közbekiált: Azt hallottuk, hogy az ur, képviselő ur meghalt! És örültünk rajta, mikor azt hittük, hogy igaz!)

Én meg azt hallottam, hogy maga halt meg! És most örülök, mikor látom, hogy nem igaz! — Ez kettőnk közt a különbség! Én önt, ha porba esnék, fölcmeném; ön azt is sárba tiporná, aki föntjár.

Tisztelt polgártársaim! Az 1872—75-iki országgyűlés május 24-én lett berekesztve. Emléke most már átadva a multnak! hatása a jelen és a jövőé...

(Közbekiáltás: Csak nem kell sokat beszélni!)

Sokat nem, csak annyit épen, hogy az ön torkát betömjem. Micsoda ember ez? Azt se tudja: mit fogok mondani s előre itél! Zavarba akar hozni? Nevetség! Akadályozni?! — Felvilágosítást szívesen adok és szívesen fogadok! De beszámolni nekem jogom van; sőt kötelességem. És ha ezt teljesíteni nem akarnám, az ön kötelessége leendne még akkor is engem arra ösztönözni! Önök ellenben ott hárman (mint hallom és látom épen hárman vannak!) engem beszámolásomban mindenképen akadályozni akarnak? Ez nem hazafias! És kérem önöket, legyen belátásuk, s vagy távozzanak innen, vagy — viseljék magukat tisztességesen.

...De alig fejeztük be az ó országgyűlést, már egy új cselekmény küszöbére léptünk. — Alig hantoljuk be kedvesünk sírját, alig jelenünk meg a temető kapujában; kitárul az élet,

tetre hi a jövendő — előnkbe lép az új követválasztás. — Mert az országgyűlés megszűntével megszűnik a képviselőség is. Lejár a mandatum. — és én megjelentem önök előtt t. választóim, hogy: számot adjak sáfárságomról, elmondjam az országgyűlés történetét, jelezzem pártunk állását, küzdelmeit, sikerét, csalódásait. Hogy visszaadjam a mandatumot önöknek, kiktől azt átvettem és letegyem a képviselői hatalmat önök kezeibe, kik 3 év előtt azzal felruháztak. .

És itt lehetetlen, hogy a szivemből felbuzgó hálának ne adjak kifejezést! Hogy a legforróbb szavakban meg ne köszönjem azon (részemről soha meg nem hálálható) bizalmat, melynél fogva két ízben részesítettek a legnagyobb kitüntetésben: midőn Makó város országos képviselőjévé engem választottak.

Tisztelt polgártársaim! A sors sok csalódást hozhat az emberre! Sok keserőséggel hintheti be a halandó pályáját! A félreértés, gyanusítás, tövisekkel töltheti meg a legbecsületesebb ember éjjeli vánkosságát, hogy nyughelye, pihenés helyett, gyötrelmeket nyujtson; mihelyt a rágalom vetette meg ágyát, mihelyt az irigység rázta össze annak szalmazsákját, — mert a derekaly toliai közé keveredett gombostű nem szur oly mérgesen, nem szur oly mélyen, mint a roszakarat kigyói fulánkja.

De annak ki közpályára lép készen lennie: dicséretre, gyanusításra! Olyannak, ki mások sorsát tartja kezei közt, vigyáznia kell, hogy a dicséret tömjénfűstje fejét meg ne zavarja, és vigyáznia kell, hogy a rágalom csaholása egyenes utjából ki ne térítse! Ugy a képviselő is (mint része a törvényhozásnak) két rettenetes bírónak tartozik felelősséggel: egyik ott az égben, az Isten! ki hallja szavaimat, látja vesémet, — másik a szivben: lelkiismeretem! ki nyugodtan jelenik meg önök előtt! védi becsületesemet, fentartja fejemet, önérzetemet.

És ezen önérzetem diktálja önökhöz ez ünnepélyes órában a következő szavakat.

Évek előtt a másik táborban gyanusították céljaimat, kétségbevonták hazafiságomat. . . . „Én istenem!“ így tusakodtam, „hát mit cselekedjem, hogy meggyőződjenek jó szándékomról?“ Avagy felnyithatom-e mellkasomat, hogy lássák bensőmet? Avagy nyílt tenyeremre fektethetem-e szivemet, hogy lássák dobogását?“ — Midőn a Bach-korszak alatt üldözték a magyart! Midőn nemzetiségünket, nyelvünket eltörölni akarták! Midőn a hazaszeretet bűnnek lett bélyegezve! Midőn sokan, kik most itt lár-máznak, erről panaszkodni suttogva sem mertek. . . . Én rálép-

tem nyíltan az irodalmi pályára, és irtam hazaszeretetről, a magyar nemzet egykori fényéről, dicsőségéről! Hogy bátorítsam a csüggedőket, megfenyegettem az elnyomókat! Segítettem éleszeni, fentartani a hazaszeretet szent tüzét! Más jutalmat nem várhattam, csupán: üldöztetést; és azt meg is nyertem. — De ha ezt elfeledték, ha ezt be nem látják, ha ezt félremagyarázzák — akkor szívemet is hiában fektetném tenyeremre! Ez sem győzhetné meg őket; mert ők a bizalmatlanság fekete üvegén nézik tetteimet s annak, ki fekete szemüveget tesz föl, a nap is homályos! És tudják t. polgártársaim, mit cselekedtem? Visszavonultam önérzetembe, így szólván: Majd eljön az idő, melyben ők belátják nagy tévedésüket! Én pedig haladok utamon: a becsület és meggyőződés útján!

De ha így fáj az egykori ellentábor ferde ítélete, még jobban fájna, ha úgy találnám, hogy most meg már az én egykori jóakaróim közül tévelyegnek sokan! Most meg már sokan, (kik 15 esztendőn keresztül zászlóm körül mint megannyi oszlopok álltak) az én legjobb barátaim tették föl a fekete pápaszemet. — Azt mondom nekik is, a mit azoknak: Eljövend az idő, melyben ők is belátják és restelleni fogják nagy tévedésüket. Én pedig haladok utamon: a becsület, a meggyőződés útján, s előre is: megbocsátok nekik! Mert bármi történjék, sohse fogom elfelejteni azt, hogy: két izben tisztelték meg a legnagyobb kitüntetéssel! Ez szívemben a keserüséget enyhíteni fogja. Viszont ők se feledjék el soha, hogy két izben köteleztek engem hálára, s kigvónak kellene lennem, ha ilyet marással fizethetnék vissza! Ez sziveikben az ő indulatukat szelidíteni fogja.

Három év előtt, midőn számot-adtam sáfárságomról, két órányi időt vettem igénybe beszédem, és ugyan kellett igyekeznem, hogy ezen idő alatt csak röviden érinthessem főbb küzdelmeinket. Most a mitörtént egész 1875-ig: azzal tíz perc alatt is készen lehetnék. Budapest egyesítésén, az örvidék rendezésén, Ludovika akadémia, kolozsvári egyetem felállításán, Horváth ország kibékitésén és a választási törvényeken kívül — adósságcsinálás a legfőbb momentum. Abból van elég: 30 millió, 54 millió, 20 millió, 153 millió... Millió! Millió! Millió... Csináltunk eleget! — Azaz, hogy én nem csináltam, mert nem szavaztam meg; de azért nekem is csak fizetnem kell a reám eső részt.

(Előbbi hangok közbekialtása: Tegyen róla hogy ne fizessük!)

A ki ilyet kíván tőlem, vagy örült, vagy gonosz! Örült ha isteni hatalmat vár tőlem! Gonosz ha a törvények ellen bujtogat! — És még az a legjobb ránézve ha: ittas.

Az 1869—72-iki országgyűlés!?. . . Ó, az egy zajos, egy küzdelemteljes szép országgyűlés volt. — A sanyaru évek akkor csak kezdődtek. Magtáraink teli voltak mult évi termés-sel. A mezőkön kövér tehének, hizott ökrök legelésztek. S gondoltuk, ha rossz volt ez az év, majd ad jobbat az isten! Teli voltunk bizalommal, jó hittel, reménnyel! S úgy küzdöt-tünk a politikában, úgy küzdöttünk az országgyűlésen, mint ki feje fölött érzi a gondviselés fedező szárnyait, oldalánál az erős jóltáplált népet; kinek hátamegett ismét hizott tulkok, göbölők és teli magtárak állanak! Gondoltuk: isten segítségével kibőj-tőjük azt a másik tábort! — — Igaz, kibőjtöltük őket; de fájdalom, mi magunk is belésoványodtunk. — A sanyaru évek szakadatlan láncolatban következtek. A rosszra rosszabb jött! A rosszra szükség jött! A szükség nyomába inség lépett... Mig végre itt álunk a veszedelem és romlás közepében. — Im adósság adósságra halmozva! — Nem hogy fényűzéssel éljünk, avagy hogy kényelemben részesüljünk, — de hogy fe-dezhessük a napi szükségét, — már földeinket, mint az aszat, úgy ellepte a legveszedelmesebb burján: az adóssági kamat! — Ezt tessék osztán 40 kros napszámosokkal kigyomláztatni! — Házaink telekkönyvi betáblázások terhei alatt görnyedeznek! Magtárainkból kiköltözködik az éhenhaló egér. — Kövér tehe-neink hová lettek? Eluyelték őket az ó testamentomi sovány tehének! s ökreink, marháink üresült jászlait keresztül-kasul szövi hálójával a pók. — Szomorú kép ez t. polgártársaim, és a legszomorubb benne az, hogy: igaz!

Midőn beállott az 1872-ki országgyűlés, mi ellenzéki kép-viselők tanácskozmányt tartottunk. Megszámláltuk erőnket: hány szavazatot birunk? És úgy találtuk, hogy mintegy 50 választó-kerületet elvesztettünk. Igen, tisztelt polgártársaim, kevesebben voltunk, mint a mult országgyűlésen! És mikor történt ez? 1872-ben, a március 10-dikén Budapesten tartott baloldali országos értekezlet u. án, hová az ország minden részéből érkeztek kül-döttek, kik lelkes szavakban hirdették a népek ragaszkodását, hirdették a baloldal bizonyos győzelmét. — És ötven kerületet el-vesztettünk,

„Tehát nemcsak a gondviselés, a választó nép is elhagyta már az ellenzékét!“ Így irtak az akkori jobboldali lapok. Ez nagy vereség is volt ránk nézve, de azért nem csüggedtünk! Hanem azt beláttuk, hogy ha a mult országgyűlésen nem nyer-hettünk sikert — most még kevésbé fogunk győzni egyenes támadással!

Az országgyűlésen minden képviselőnek egy szavazata van. Midőn szavazásra kerül a dolog, egyik képviselő azt feleli „Igen!“ másik azt mondja „Nem!“ Ennél többet senki sem mondhat. Az elnök csak azt veszi számba, hogy mennyi az „igen“ és mennyi a „nem.“ Aztán összehasonlitja és a melyik a több, a szerint mondja ki az ítéletet. — Arra tehát, hogy valamelyik párt győzhessen, fő szükség, hogy többsége legyen az „igen“ vagy „nem“-ben! — De ha az 1869-ki országgyűlésen sem győzhettünk soha, — ha akkor sem vergődhattunk többségre soha, — még kevésbé remélhattuk ezt az 187²/₅-iki orsz. gyűlésen most, midőn ime megfogyatkozott számba jutottunk. — Más módról kellett hát gondolkoznunk.

„Egyenes támadással nem győzhetünk? taktikához kell folyamodnunk!“ — Így szóltunk, névszerint, így szólott a mi nagylelkű, éles eszű vezérünk Tisza Kálmán; kinek ime saját szavait idézem: „Ha egyenes ostrommal be nem vehetjük a várat, megkerüljük szépen és bevesszük csellel!“ — És ebbe mindnyájan beléegyeytünk.

Hogy megérthessék a mi taktikánkat, szükséges elmondani, hogy az akkori országgyűlési pártok között egyse volt tisztán egyöntetű. Közönségesen 3 pártról beszélgettek, de a lapok már 12 pártot jegyeztek fel, s mi képviselők, kik jobban ismertük az egyéneket: 21 pártot számítottunk az országházában. Eből látni, hogy mindegyik pártba szorult másféle elem is. Valóban a pártok úgy voltak összekeverve, mint mikor az ember egy csomó kirostálatlan életből egy marokkal kivész, hogy van abban tisztabuza, rozs, vadborsó . . . akad egypár konkoly, még kigyóhagyma is. Így volt a mi pártunk, így volt a szélsőké, s még inkább a jobboldal; melynek keblében 14 részint titkos, részint nyílt apró párt lappangott.

A „haladó“ rész, mely mindenkor e párt zömét képezte, természetesen rosszul érezte magát ily „maradi“ környezetben, sohajtozott körülmények után, mely őt a konkolytól megtisztítván egyesítse a hasonnemű elemekkel! — Számtalanszor kijelentették ezt előttünk; valamint azt is hogy egyes kérdésekben osztják a mi véleményünket, és ohajtanának velünk szavazni, de hát nem lehet.

És miért nem lehet? Felelet a közjogi kérdések miatt! — Pártjok azon „maradi“ része, melytől elválni szeretnének, őket ebben is támogatja; viszont megkivánják, hogy a szabadelvű kérdéseket, az ő kedvökért, velük együtt leszavazzák. — Már most, ha a szabadelvű kérdésekben a „haladók“ velünk sza-

vaznának, (mint sziveikben azt ohajtanák) akkor a párt „maradi“ része nem támogatná őket a közjogi kérdésekben, és így vagy a mi kezünkre játszanák a hatalmat, vagy mi még valóbb-szinű a „maradi“-akéra; de az bizonyos, hogy ők a „haladók“ mindenesetre megbuknának!

Már pedig a politikában „megbukni“ az ő pártjokra nézve annyi lenne, mint meghalni! Annyi lenne, mint sajátkezüleg rombadönteni amaz épületet, melynek fölépítésén annyi éven keresztül fáradoztak! Így szóltak ők hozzánk és kértek, hogy álljunk el politikai hitvallásunk katekizmusától és pártoljuk mi is az 1867-iki kiegyezkedést; mert akkor ők elválnak a „maradiak“-tól és hozzánk csatlakoznak! — Erre, mi természetesen csak mosolyoghattunk. „Jó emberek“ mondánk „sajnálunk titeket, még jobban a hazát, de így nem segíthetünk! — Ha mi pártolnánk az 1867-iki kiegyezkedést, Akkor nem ti jönnétek át hozzánk, — de mi mennénk át hozzátok! akkor mi feladnánk a mi elveinket! És azt nem tehetjük; mert mi a 67-iki egyezkedés némely pontjait most is épen oly veszélyesnek tartjuk mint előbb, s Magyarország függetlenségéről le nem mondhatunk; sőt kötelességünknek ismerjük alkotmányos uton arra küzdeni, az idő s alkalom megválasztásával! — Mit tesz ez más szóval t. polgártársaim? Az „alkotmányos ut“ azt teszi, hogy a törvényekbe nem ütköző uton! szóval: békés eszközökkel és „nem forradalom“ által; mint melyből úgy hiszem már eleget kaptunk; többet is mint tán kívántunk volna! — Az „idő és alkalom megválasztása“ ellenben azt teszi, hogy ne rohanjunk vak bogár módjára fejünkkel a falnak, — mert ezt bolond ember cselekszi csak, és bolond helyesli. Akárki bár próbálja meg, azt fogja tapasztalni, hogy a fal megmarad! — Legfőbb saját oktondi fejét zuzhatja szét. Egyébb hasznot nem csinál vele az emberiségnek!

E szerint az értekezések füstbementek. De egy hasznot mégis arattunk belőle. Meggyőződünk nevezetesen arról, hogy a kormánypártban erős szakadás van. És sejtettük azt is, hogy ezt felhasználhatjuk a haza javára, ha — úgy esen járunk el.

Már most miben áll az „ügyesség?! Ez lett a kérdés.— A mi bölcs és körültekintő vezérünk Tisza Kálmán, csakhamar megadta erre is a feleletet.

Mert meg kell jegyeznem t. polgártársaim, hogy egy országgyűlés nagyban hasonlít egy hadjárathoz. Többre megyünk ott észszel mint erővel! Többet kivisz a csel, mint az egyenes-

ség! — Szemmel kell tartani az ellenfél minden mozdulatát. Kikutatni az érdeket mely őket összetartja, s ott hol a repedés látszik, ott kell feszíteni a dolgot.

Mi ugy tapasztaltuk, hogy valahányszor békét hagyunk a volt kormánypártnak, ez a repedés mindegyre szélesebbre nyílt; ellenben, valahányszor élesebben támadtuk meg őket; valahányszor tüzesebben ostromoltuk volt a közjogi alapot; mintha egy vaskapcsot huztunk volna közéjük, — a repedés mindannyiszor széleseskedett. — Vaknak kellett volna lenniünk, hogy ne lássuk, miszerint a közjogi alapot minduntalan ostromolni tehát, annyi mint a kormánypártot egyesíteni, összeterelni, — annyi, mint nehezíteni azt, hogy a jobboldal és annak kormánya kisebbségben maradjon! Annyi mint lehetlenné tenni azt, hogy a baloldal férfiai jussanak kormányra, hogy oda magukkal bevigyék eszméinket, és így eszméink lassan-lassan tért foglaljanak; míg a hatalommal eljövend az idő, a melyben elveink diadalmaskodnak. — Mert t. polgártársaim, a kinek kezében a gyeplő, az könnyen ad irányt a kocsinak! Ellenben. ki a saroglyába szorult, hiába tesz óvást, hiába kiabál; mert ő nem visz, csak vitetik. A hatalomra felvergődni tehát, és a kormánygyeplőt kézberagadni! Ez jogosult törekvése egész Európában minden életképes országgyűlési pártnak, mely elveit parlamentarizmus, azaz békés tisztességes és törvényes uton akarja érvényre emelni, és nem ama mindent kockáztató kártyajátékos módjára: erőszak, lázadás, forradalmak által. — Magától értetik, hogy miután a baloldal nem azért törekedett kormányra, hogy csak uralkodjék, de azért hogy módja legyen elveit kivinni, magától értetik mondom, hogy elveit, még a kormányrajutásért sem lehet áldozatul odadobnia.

Jól tudom én t. polgártársaim, az ellenünk zudított vádakát! És nem tettetem magamat se süketnek se vaknak, mintha nem hallanám avagy nem látnám azokat. Nem is térek ki előlük; sőt állok elébük, férfui önérzetem egész erejével!... Bár toronynagyságu emberek ajkáról hangozzék is a vád, szembeszállnék velük, — így szólván hozzájuk: önök, vádló urak... Természetes, hogy az olyan izgága embereket, kiket mondókájukra ugy tanítgatnak be mint a kalitkás szajkókat, nem veszem semmibe. Az ilyet felhuzzák, mint kakukos órát, s ők osztán kerepelnek mint üres szélmalom, míg a láncuk lejár. — Tehát: önök vádló urak két osztályba esnek. Az egyik irigyli Tisza Kálmán eszét; mert nem bír vele! A másik nem bizik Tisza Kálmán szívében; mert nem ismeri annak rideg becsületességét. — Ha Tisza Kálmán minden áron, még elvei feláldozásával is miniszter akart

volna lenni, nem lett volna szükséges eddig várnia! Miniszter lehetett volna ezelőtt 8 évvel 1867-ben, s azóta százszor is. De ő neki elv kell, nem miniszterszék! Vagyis: miniszterszék csak azért kell neki, hogy elveit kivihesse! s valamint egy év előtt visszautasította, most sem fogadta volna el azt elvei árán!

De hogy rendet tartsak, vissza kell térnem a volt kormánypártban mutatkozó szakadásra.

Tanácskozásunkkor Tisza Kálmán így szólt: a közjogi téren most úgy sem lehet győznünk, kevesen vagyunk! Nincs is itt még annak az ideje, amidőn azokat megváltoztatni lehetne. Eszerint most a sok ostrommal nem használnánk; sőt rontjuk a dolgot. — Kerüljük tehát az élesebb támadást, hogy a kormánypárt sorai közt tátongó szakadás végbemehessen.

Beláttuk, hogy helyes amit kíván. És úgy tettünk, amint ő kívánta. És úgy történt, mint ő megjósolta. — A jobboldal sorai közt a szakadás egyre nagyobbodott. A fegyelem lazult. Miniszterek jöttek, miniszterek mentek. Egyik kormány a másíkra bukott, úgy hogy néha alig birtak már minisztert kapni, mert többé semmi erő, semmi összetartás sem volt a mögöttük álló jobboldalban, és így nem is remélhettek hosszas támogatást. Erős párt támogatása nélkül pedig a miniszterség csak pünkösdi királyság.

Igy állott be az 1875-ik év, s ezzel a legutóbbi költségvetés. — Az akkori pénzügyminiszter (nem is tudom már hányadik?) előadta, hogy csak nagymérvű adófölemeléssel bír kormányozni. És még így is, az ő számítása szerint is, a nagyszerű adófölemelés dacára 17 millió frttal több lett volna a kiadás mint a bevétel ezen esztendőben. Persze, erre ismét új adó kellett volna: annak idejében. Ezt ugyan nem mondta ki a miniszter, de ez magától érthető.

Továbbá kiderült, bár ezt se mondta ki, hogy odajutottunk, miszerint ily gazdálkodás mellett, államilag, vagyonilag esődbejutott volna az ország.

Borzadály futotta át a képviselőházat. Borzadály futotta át az egész országot . . . Mintha egy alvajáró: e városház gerincén ébredne föl, s egyszerre csak látná és érezné iszonyu helyzetét: szemében a mámort, fejében szédülést, lábai előtt a tátongó mélységet . . . Egy jajkiáltás futott át a hazán. — Mindenfelől éles felszólalások történtek. Kemény, hosszas, erős támadásoknak lett kitéve a kormány. A legélesebben, a legalaposabban Tisza Kálmán támadta meg, s elmondá ama híressé vált nagyszerű beszédét; mely előidézte a kormányválságot, és döntő

lett a miniszteriumra, mint [döntő lett az ország sorsára.
(Előbbi hang közbekiáltása: Nem nagy tuss!)

Nem nagy tuss? Meglehet: önnek! — A kormányra azonban ez igen nagy tuss volt! Mindenki érezte, hogy e beszéd folytán megbukott a miniszterium! Érezte hogy a jobboldal nem lesz képes többé ön kebeléből új kormányt alkotni! S kormány nélkül nem maradhat az ország! Ki legyen tehát?!... És ekkor lett volna az ideje annak, hogy közbekiáltó polgártárs Pestre szaladjon (mert ily nagy tehetségnek kár itt Makón így penészednie) ott bizonyosan rögtön megteszik miniszterelnökké, mihelyt megmagyarázza nekik, hogy nehezebb mesterséghez is ért, mint egy ország boldogítása, nevezetesen eltudja készíteni a kulcsot egy — fakilincshez.

Tisztelt polgártársaim! Az aggodalom, veszély, rémület közepében, mindenkinek szeme, figyelme, reménye: Tisza Kálmán személyében lett központosulva.

Elfogadja-e?! Ez lett a kérdés.

Ez nem kérdés! Ez kötelessége! így irtak a lapok. — Mentsd meg az országot! Te vagy az egyetlen, a ki ezt teheti! „Mentsd meg az országot!” E hang zugott végig a hazán. — Már most mit cselekedjék? Elfogadja a hatalmat a felelősséggel, hogy megkísértse, ha még lehet, megmenteni az országot, vagy el nem fogadván a hatalmat, ne is kísértse meg a haza mentését?!

(Előbbi hang: Menjén haza!)

Persze, hogy azután ön jöjjön helyébe?

Szép kormányzás lenne! Budán, a Lipótczó birodalmában!

Elkezdődtek újra az értekezések, s Tisza Kálmán egy napon megjelenvén köztünk, számot adott eljárásáról. Előre is kijelenté, hogy csak úgy fogad el miniszteri tárcát, ha pártja támogatására számíthat! Továbbá biztosított bennünket, hogy ő baloldali elveit nem áldozza fel miniszteri állásának soha! Elmondá, hogy most már nem is kívánnak ilyen áldozatot tőle! Mit kívánnak tehát? Csak azt, hogy egy időre hagyjunk föl a közjogi alap támadásával és mentjük meg a hazát ezen veszedelemből, melybe a kormányok rossz gazdálkodása és az egymást követő inséges évek taszították! Ily föltétel alatt és ezen munkára, t. i. a haza megmentésére, a másik pártnak szabadelvű férfiai is csatlakoznak velünk!

Miután Tisza Kálmán, a válság percében, a haza dolgában: ily kérdést intézett hozzánk, s ami válaszunktól tette függővé

elhatározását: elfogadja-e a kormányt, avagy nem fogadja; megkísértse-e a haza mentését, vagy mint kormány nélküli sajkát engedje berohanni az örvény közepébe? Éreztük a sulyt mely reánk nehezedett. — De percig se késtünk, egy percig se haboztunk! Én voltam második, a ki felszólaltam . . .

S itt önökhöz fordulok t. polgártársaim, hogy mit cselekedtek volna hasonló helyzetben? — Vagy mondja meg ön, a ki mindenhez ért, s oly gyakran közbeszólt, hogy helyemben mit lehetett s mit kellett felelni? — Én ugyis egy pohár vizet kértem, im átadom az alkalmat önnek. Halljunk! Beszéljen! — —

T. Polgártársaim! Miután a közbeszóló eltűnt, — fölveszem a szót, s beszédem fonalát: példában folytatom.

Képzeljék önök, mintha évek óta nagy perben, nagy viszályban állanának a szomszédjokkal valamely épület-örökség birtoklási joga irányában, és egyszerre beszaladna a peres szomszéd és így szólna: „közel hozzánk kiűtött a tűz! A szél egyenesen felénk hozza a lángot! Ha nem segítünk, hamuvá égünk! Akkor azután hiába nyerünk pert, mertmindketten koldusokká leszünk és azt is elvesztjük a mink van! — — Mit tennének ily esetben tisztelt polgártársaim? — Bizom szívükben, bizom eszükben, hogy egyidőre szegre-akasztanak az ellenségeskedést, kezet nyujtanának a peres szomszédnak, hogy közös igyekezettel elhárítsák a közösveszedelmet s eloltsák a tüzet! — De ha így gondolkozik hazánk minden okos és becsületes polgára, midőn saját vagyona megmentéséről van szó, — az országgyűlési képviselőnek sem szabad ám máskint cselekednie, midőn az ország minden polgárai vagyonáról, jóllétéről van szó.

Tapasztaltam magamról, mily keservesen esik fizetni az eddigi adót! Hát még egy oly nagymérvű adóemeléssel, minő tervezve volt, hová jutottunk volna? Annak csak az isten a megmondhatója! Hiszen az alföld eddig legvagyonosabb városaiban is, mult farsang alatt, majd több volt az exekució mint a lakodalom! — Láttunk utzáinkon: butorokat, ládákat és párnákat vitetni! Az ember azt hitte: valamely vig násznéppel találkozik mindjárt! Lám még a muzsika sem hiányzik, — nem ám! Csakhogy végrehajtó-bíró volt a násznagy, s cigányzene helyet egyszerű dob pergett. Akkor sült ki, hogy nem lakodalom biz az, hanem executió — Ha már párnáinkra is rákerül a sor! Hát még ha az adót oly nagy mérvben hamarosan emelni engedjük, ilyen inség között . . . mi történik akkor? — Ez annyi lett volna mint pusztulásnak adni az országot, s koldus tarisznyát akasztani választóink nyakába! —

De ezt nem tehattük, sem nem engedték; sőt elfogadtuk a „szabadelvűpárt“ alakulását, mint vég mentő eszközt, melylyel megmentjük a hazát, ha isten is segít! — Meg kell még egyszer jegyeznem, hogy mindez elveink feladása nélkül történt, mert mi ma is épségben fentartjuk a mi elveinket.

A közjogi kiegyezésnek 3 része van. Egy részén épen nem lehet változtatni, se ma se későbben! Erre nézve tehát nem tesz változtatást az egyesülés; mert a kiegyezés ezen részén ha mindig kiabálnánk, akkor sem változtathatnánk forradalom nélkül! A forradalmat pedig mi baloldaliak sohasem vettük be a mi programmunkba! Ezt, mint 69-ki programomban nyíltan kimondtam, csak a magasabb örültség kívánhatja! 1869-ben az én választóim is így gondolkoztak! Most sem lehet máskint! ezt bizonyítja józanságuk.

A kiegyezés 2-ik része ellenben olyan; melyen csak idő folytával lehet változtatni! — De miután elveinket fel nem adtuk, ha eljön az idő, ezen így is változtathatunk. Tehát ezt se rontotta le egyesülésünk!

A kiegyezés 3-ik része végre olyan, melyen most is lehet változtatást tenni. — Erre meg épen előnyös az egyesülés! Mert könnyebben kivihető, ha baloldali miniszterek is vannak a kormányon, kik szükségesnek látják azon pontok mielőbbi megváltoztatását, mintha ilyenek nem lennének a kormányon. Ide célzott iménti mondanom, hogy aki a gyepőt a kezében tartja, az ad irányt a kocsinak; ellenben aki a saroglyába szorult, hiába kiabál, mert az nem visz, csak vitetik.

Ime t. polgártársaim, láthatják, hogy a szövetkezés által semmi sincs veszélyeztetve a mi elveinkből, sőt biztosítva lett annak fokozatos diadala! — Miért támadnak, rágalmaznak mégis olyan sokan? — Felelet: mert irigyek! És az irigyekkel nincs mit vitázni. Ők épen azt támadják meg, amit irigyelnek. Épen azt irigylik, amit maguknak szeretnének. — T. polgártársaim, vagyis t. polgártársnőim! miután örömmel látom, hogy hölgyek is vannak jelen számosan, ha valamikor azt tapasztalják, hogy valamely léha vászonceléd nagyon szidja az ő becsületes tiszta pajtásnéját, mert annak takaros, csinos ruhája van, — legyenek meggyőződve, hogy az azt a ruhát magának szeretné! — Így van az a házzal, földdel, pénzzel, hatalommal, vagyonnal; az irigy a birtokosát szidja, pedig a vagyont, hatalmat magának szeretné! Annak, aki irigy, mindig hiányzik valamije, amit mástól irigyel! S annak, akit irigyelnek, mindig van valamije: mások előtt

irigylésreméltó. Épen azért mondja a magyar közmondás: jobb száz irigy, mint egy szánakozó!

És mit ki nem gondol az irigy, pihent ész? Tudván, hogy nem bírom elnyelni a szót, olykor még az ebédnél is megtámadtak, hogy; szövetkeztünk azokkal, kikkel 8 éven keresztül civakodtunk?! — Megfeleltem nekik, mondván: jobb 8 évig civakodni, mint 9-ig! Egyébiránt hogy meddig civakodtunk, az nem kérdés. Az a kérdés, hogy mire szövetkeztünk? Felelet: a haza megmentésére! Mi ezt nem szégyeljük. Azt szégyelnek, ha ily szövetségből kimaradtunk volna!

Másik ismét azzal állt elő, hogy hiába minden igyekeztünk; mert ha néhány rossz termés lessz, elvesz az ország. — El bizony, feleltem neki, de nem azért mert szövetkeztünk, hanem azért, mert: halál ellen nincs orvosság! — Ha csek a száritó szelek így fujdogálnak mint most, — ha az ég ily tiszta marad, hogy más foltot nem szemléltünk rajta, mint olykor egy-egy elröppenő fecskét, — ha az inséges évek hosszú sora egyre szaporodnék, akkor a megváltó szálljon le az égből, s ő legyen miniszter. — De ha lehozza isteni bölcsességét s odafönt felejti isteni hatalmát: rajtunk ugyan ő sem segíthet. — Azonban ilyet föltenni sem lehet, képzelni sem szabad! Avagy mért szántson-vessen a gazda, ha nem bizik a gondviselésben? Mért vállaltál te is képviselőséget, ha kétkedel a gondviselésben?! Jó év mellett így még segíthetünk, míg — szövetség nélkül, oly gazdálkodással, minő az eddigi, a legjobb év mellett tönkrement volna az ország.

Ismét azzal álltak elő, hogy most ugyan a tulságos adóemeléstől megmentettük a népet, de ez semmit sem ér; mert mégis fel fogják tulságosan emelni az adót — jövőre! — Erre sem maradtam adósuk. Hogy jövőre mi történik az az isten dolga, meg a jövő gondja, s a mi kötelességünk (a jövő feladása nélkül) a jelen ragályos nyavalyáját gyógyítani! Avagy mit itélnének az olyan orvosról, ki noha kitudna gyógyítani egy embert halálos nyavalyájából, azt nem cselekedné, mondván: Hisz ez embert nem érdemes meggyógyítani; mert mint ember halandó levén, úgy is meg fog halni jövőre! Azt hiszem, hogy kiebrudaltok az ilyen orvost, a ki így beszél! — No, az ilyen képviselő sem érdemelne mást! Mert:

Minden órának old meg feladatát!

„És a jövődő sivatag homályát

Bizd az istenség vezető kezére

S élj az idővel!“

Némelyek (igaz hogy ezek, hál istennek már kevesen vannak) nem átalnak csalásról, árulásról beszélni, és a két legnagyobb párt hazafias szövetezését ily galád címekkel bélyegezni akarni! Nevetséges lenne, ha örült nem lenne.

Mi engem illet, bizonyíthaton, hogy nem csaltam meg választóimat. Programomban megígértem, hogy az általános szavazati jogot pártolom. Hogy a kiérével, vagy pénzel (bármilyen kis mértékben) adózik a hazának, szavazattal bírjon a képviselőválasztásoknál. Tavaly volt erről a kérdés, s ily értelemben szóllaltam föl: tehát nem csaltam meg senkit; mert a mit ígértem, azt meg is tartottam. Miben csaltuk a népet? Felelet: mert „egy időre“ míg a haza ilyen veszélyben van: szegre akasztottuk a közjogi alap vitatását! — Úgy?! — Tegyük fel, hogy vádló: a földmivelő osztályhoz tartozik; Hát ő mért akasztja szegre kaszáját, mikor nincs itt a kaszálás ideje? Mért nem kaszálja télen a hó tetejét is? . . .

(Egy sértett hang: Ez nem jó példa;)

Ej, minden példa jó, ha jól van alkalmazva! Megsérteni senkit sem akartam, de a mit kimondok, azért felelek is! — Vagy mért nem kaszálja le buzáját, aratás előtt? Felelet: mert kára lenne benne! És mitőlük azt kívánják, hogy egyre kaszáljunk!?

De mondok hát más példát, ha ez nem tetszik. És, hogy senkise vehesse magára a célzást, magamra alkalmaztatom. Képzeldék, mintha nekem egy csolnakom lenne a Maroson, s oda jönne a vádló, hogy evedzek vele a tulsó partra! Meg-egyeznénk, haladnánk előre . . . Egyszerre csak azon venném észre a Maros közepén, hogy lyukat kapott a csolnak feneké. Tolul a víz — mindjárt elmerülünk. — Mi lenne akkor az én kötelességem? Véleményem szerint: kimerni a vizet, aztán bedugdosni a rongyos csolnakot. — De ekkor az én emberem rámkiabálhatna, hogy én őt megesalom, — mert mi nem arra alkudtunk, hogy én vizet merigessek a Maros közepén, hanem hogy evedzek! De ha leeedzek a Maros fenekére — a csukák közé?! — Így járt im az ország hajója is, lyukat kapott a tenger közepén. Mi baloldaliak szivattyukhoz rohantunk, hogy kimerjük a vizet! Az én emberem meg „csalásról“ kiabál.

A másik nóta meg így szól, hogy: eláruljuk az országot!

Ahhoz hogy valamit elárulni lehessen, vevőnek is kellene lenni! És ugyanki vennémeg a mi sok adósságunkat? — Az árulná el Magyarországot, ki midőn teheti nem mentené meg a koldustarisznyától! S az menti meg, aki vagyonosságra vezérli. —

A hatalom és szegénység, — a szabadság és koldusbot nem járnak egy uton!

A szegény nép: rabszolgává leszzen! A gazdagság maga fél hatalom! — Az árulja el a népet aki zavarja és fejébe verné, hogy koldus létére elég erős: erőszakhoz nyulni! Felrugni a törvényeket, s elkezdni a forradalmat!

A szabadelvű párt kormánya, a magyar nemzetiség emelését, kormányában a takarékoság elveit, népeire a vagyonosodásnak eszméit tűzte ki! — Ezt hirdette programja! Ezt bizonyítja eddigi tette! — Ime pár hét alatt százecrezkre menő megtakarításokra célzon intézkedett. — A quóta vámügy, véderő és bankügy helyes megoldása milliókkal fogják emelni a népek s egyesek vagyonosodását! — Mit mondjak a magyar nemzetiség emelése körül már csak eddig is tett intézkedéseire? — Magyar nemzetiség nélkül, nincs magyar nemzet! Magyar szó nélkül, nincs magyar ember! A szabadelvű kormány jól tudta ezt, s megalakulása legelső hetében kiadta a rendeletet, hogy a magyar vasutak hivatalnokai, ha magyar kenyeret rágnak, magyar szót is beszéljenek hozzá; különben elvesztik a magyar kenyeret! — Bezzeg beszélnek is magyarul nyakrafőre! Az igaz, hogy egyelőre nincs nagy köszönet benne, s lapos kiejtésük eszünkbe juttatja országunk azon részét, hol a bödönösturó, meg a drót egérfogók teremnek, — de legalább igyekeznek.

Maga Tisza Kálmán mint miniszter határozottan kimondta az országgyűlésen, egy a magyar nemzet ellen törő szerb képviselőnek, hogy szét fogja tiporni a magyar ellenes törekvéseket! — Már polgártársaim, ha így néz ki a hazaárulás, úgy én arra kérem az istent, hogy adjon ennek a hazának sok ilyen árulót! Mert ha ez árulás, — akkor a keresztelésre is rá lehet fogni, hogy az pogányeselekedet! Akkor a születésre is rá lehet mondani, hogy — halál! — Ugyanez alkalommal egy magyar képviselő egy azok közül kik bebarangolják most az egész országot (**itt is megfordult a napokban!**) hogy magukat privilegizált honboldogítóknak nevezzék és minket rágalmazzanak, — Ez a képviselő, mondom, felszólalt és hallatlan dolog: a szerb képviselőt védelmezte! Hallatlan dolog; a magyar országgyűlésen a magyar ellenes törekvést pártolta! Hallatlan eset: Tisza Kálmánt támadta meg az országgyűlésen; mert magyar miniszter létére a magyar nemzet jogait védelmezte! — No már t. polgártársaim, ha így néz ki a honboldogítás, — akkor én ebből a boldogításból egy cseppet se kívánok! — Ilyen honboldogítók akadnak ellenségeink között! Akadnak a nemzetiségek között is! De hála istennek, már ott is ritkulnak.

Látva a szabadelvű kormány ilyen eljárását, a mi irigyeink ismét más nótához kezdtek. — Jó mondák, a szabadelvűek eddigi tette ellen nincs kifogásunk; azonban: minden új seprő jól seper! s az egész csalátek, melylyel benneteket lépre kerítenek! Később ők is megváltoznak; mihelyt titeket meghódítottak! Tisza se lesz más mint az eddigi kormányok! — Én istenem, feleltem nekik, nem vagyunk mi cinegék, kiket kendermaggal lépre lehetne keríteni! Ránk nézve a tettek határozók, és minden új tettel szembeszáll azt megbiráló eszünk! — Mi bizunk Tisza Kálmánban, mert őt 15 év óta minden tettében, szavában megbízhatónak ismerjük!

Azonban ha úgy találnánk, hogy ő is meglazulna, — ha úgy tapasztalnánk, hogy az ő kormánya is az előbbi nyomokat taposná, — no hát akkor nem mennénk utána, nem támogatnánk őt többé, elfordulnánk tőle, elhagynók, ellene kelünk! Bizom Magyarország jövőjébe, hogy erre nem lesz szükség! Bizom Tisza Kálmán eszébe, mely éles mint a kard; jellemébe, mely tiszta mint kristály, és bizom szívébe, mely erős mint az érc! És míg e bizalmat ő meg nem cáfolja, biz inkább hiszek az ő hazafias tetteiben, mint ezen, országunkat körültaposó hamis apostolok irigy szavaiba; kik, miután saját szülőföldükön saját választókerületeiket elvesztették, keresnek új hazát a hazában! És jönnek széllal, tovoznak csendben, hagyván maguk után teljesíthetetlen ígéreteket, üres szavakat és erős porfelleget. És hazafiui kötelességemnek tartom támogatni Tisza Kálmánt földadata kivitelében, mert annak végpontja: a magyar nép vagyonsága! Hazám függetlenségének fokozatos fejlődése! Magyarország nagysága, boldogsága leendnek!

Ime t. polgártársaim, bevégeztem számadásomat!

A szabadelvű párt megalakulását tekintem az 187²/₅-diki országgyűlés legfontosabb cselekedetének, döntő vívmányának! S így földadatom is annak célja s mikénti megalakulásának előadása lett! Meg kell említenem, hogy néhány irigy ellenében száz meg százezer jóakarát nyilatkozott az ország minden részéből! A szabadelvű párt alakulását lelkesen fogadták a választókerületek! Olybá tekintik ezt sokan, mint az „egy akol egy pásztor“ eszméjének testesülését! Annyi bizonyos, hogy a másik párt, mely nem egyesülve különvált, és a mai jobboldalt képezi, a mi országgyűlési pártunk egy hetedrészénél is kisebb; mi szabadelvűek voltunk 300-an, ők, a mostani jobboldaliak voltak 40-en; — ilyen az arány. — A baloldali kerületek tömegesen csatlakoztak a szabadelvű párt zászlóihoz! — Polgár-

társaim! Makó város népe! önökön most a sor, hogy nyilatkozzanak: helyeslik-e az én eljárásomat? Helyeslik-e a baloldal ezen eljárását, avagy nem helyeslik?!

Ha helyeslik, akkor önök is csatlakoznak a szabadelvű párt zászlóihoz, s oly képviselőt fognak választani, ki a szabadelvű kormányt elkezdett munkájában — a haza megmentésében — támogatssa!

Ha ezt nem cselekszik (mit alig képzelek) ha inkább hallgatnának a mi rágalmozóink szavára, ha elitélnék a baloldalt, mert a haza vesztét tétlenül nem nézheti! Ha elitélnének engem azért, mert önök vagyont megvédeni siettem! Akkor — lelkük rajta! Tegyék, hisz tehetik! De veszedelmes leckét fognak adni a jövő képviselőnek! Arra fogják tanítani, hogy ne kimélje önöket! És ezt jegyezze meg, mert az én vállaimról ezen pillanatban leesett minden felelősség! S ezen felelősség nem hullott a porba, de általszállott az önök vállaira! — Tegyék, ha tehetik, de akkor önök kitördelik a most plántált fácskákat, melyeknek árnyéka még utódaiknak is pihenést — gyümölcse táplálékot adott volna! Tegyék ha tehetik, hisz joguk van hozzá! De akkor önök kidöntögetik azon oszlopokat, melyek támogatják a védőgátakat! — És eljövendő az ár, hogy beiszapolja tűzhelyeiket — vetéseiken végighömpölyög a hullám — gabnájuk a habok martaléka lehet — butoraik, s ágyuk: libegni fog annak tetejében, mint egy rengő bölcső . . . Nézhetnek utána! Azonban csak tegyék, hisz tehetik, de akkor önök lidére után futnak, és ne zугоlódjanak, ha majdan egy rétség süppedékes mocsárába kerülnek! Akkor önök szelet vetnek, s maguknak tulajdonítsák, ha vihart aratnak!

Az igazságnak meggyőző szava van! És önök jól látják és önök jól érzik, hogy valót beszélek!

Isten látja lelkemet, én nem cselekedhettem másképen! És ha százszor jönnék hasonló helyzetbe (a mig fejemben ész, mig kebelemben hazámat, népemet, szülő városomat hűn szerető szív ver) mind a százszor így cselekedném.

Polgártársaim, ha meg vannak velem elégedve: ajánlom továbbra is hű szolgálatomat! Ennyit kimondani az én kötelességem. — Ha alkalmasabbat találnak: válasszák azt! Ezt tenni az önök kötelessége.

De mig élek, azt elfeledni soha, sem fogom, hogy Makó város népe: két izben tisztelt meg a legnagyobb bizalommal! Fogadják ezért mély köszönetemet, most és mindenkoron számitsanak hálámra, hűségemre mig élek! Polgártársaim, éljen a haza! Éljen a szabadelvűpárt! Éljen Makó város lelkes lakossága!

